

Mats Lundahl (red):

Ideologi, ekonomi och politik. Tankar i tiden

Antologin *Ideologi, ekonomi och politik. Tankar i tiden* (Rabén & Sjögren, Surte 1981, 250 s, 96 kr) har sammanställts av Mats Lundahl och tillägnats Bo Södersten på dennes 50-årsdag. Ett dussin skribenter har lämnat bidrag, som spänner över ett brett fält.

Det tyngsta bidraget i den första avdelningen *Ideologier och övertygelser* är *Inga Persson-Tanimuras* uppsats "Non-interventionismen i tiden". I denna diskuteras den tilltagande "laissez-faire"-vinden inom nationalekonomin. Persson-Tanimura redogör för utmaningar mot den keynesianska makroteorin på basis av monetaristiska teorier och teorier inom "public-choice"-skolan. Hon pekar på att monetaristerna har en större tro an keynesianerna på ekonomins förmåga att snabbt återvända till lägen med jämvikt och full sysselsättning. De senare är mer pessimistiska om styrkan hos de jämviktsåterställande krafterna. Keynesianerna vill därför skynda på processen och därigenom minska de reala kostnaderna för anpassningen. Persson-Tanimura menar att monetarismen i sina renodlade former saknar såväl teoretiskt som empiriskt stöd.

Monetaristerna och keynesianerna skiljer sig alltså åt vad gäller tron på behovet av en aktiv stabiliseringspolitik. Kritiken från "public-choice"-skolan har å andra sidan gått ut på att det inte är möjligt att bedriva en framgångsrik aktivistisk stabiliseringspolitik när besluten skall fattas av politiker som måste snegla på den kommande valdagen.

Enligt Persson-Tanimura är de flesta svenska ekonomer fortfarande kvar i den keynesianska huvudfåran, men även förespråkare för keynesiansk politik har tagit lärdom av diskussionerna kring utmaningarna mot teorin.

Kjell-Olof Feldt diskuterar i en kort uppsats "Vårt behov av normer". Inte heller han har mycket till övers för monetarismen, men han har förståelse för

att man ibland kan ha användning för vissa normer, tex på det inkomstpolitiska området.

Det tredje bidraget till denna avdelning har ett längre perspektiv, ungefär 2500 år. Idé- och lärdomshistorikern *Gunnar Eriksson* skriver om "Den statslösa guldåldern och guldåldersstaten", föreställningar som spelat en stor roll i diskussionen om samhällsideal. Under tidigare skeden tänkte man sig oftast guldåldern förlagd långt tillbaka i tiden, till ett statslost samhälle. Senare kom tron på en framtida, välordnad guldåldersstat att vinna ökad spridning. Eriksson menar att marxismens klasslösa, efterrevolutionära samhälle erbjuder en slags syntes av föreställningarna om dels en statslös civilisation, dels en väl fungerande högkultur. Realismen i denna utopi diskuteras dock inte.

I den andra avdelningen *Ekonomiska angreppssätt*, bidrar *Bo Sandelin* med en uppsats om Adam Smith. Han vill ge en mera nyanserad bild av nationalekonomins portalfigur och visar, att Smith inte alls hävdade att marknadskrafterna alltid borde få råda. Sandelin känner uppenbarligen en viss frändskap med Smith och finner att denne skiljer sig positivt från en del nutida ekonomer. Smith intresserade sig för det mycket långa tidsperspektivet, medan nutidens ekonomer ofta har bristfälliga ekonomisk-historiska kunskaper. Vidare lade Smith stor vikt vid frågornas relevans och allmänna intresse och undvek onödig matematisering och formalisering. Även här tycker Sandelin att många nutida ekonomer syndar.

Den andra uppsatsen i denna del är skriven av *Mats Lundahl*. Han menar att det finns ett stort behov av komparativa utvecklingsstudier, men att tonvikten i dessa bör förskjutas från aggregerade studier av ett stort antal länder till mera detaljerade studier av ett begränsat antal länder. Detta är en synpunkt som jag helt

delar. Studierna bör enligt Lundahl baseras på idéer från teorin om ekonomiska system. Han gör en genomgång av olika försök att definiera vad ett ekonomiskt system är och skisserar därefter vilka komponenter som bör tas med i en analys av u-länder. De tankegångar som finns i uppsatsen är väl underbyggda, men frågan är hur intressant uppsatsen är för den allmänintresserade läsare som boken väl är avsedd för. Uppsatsen ger intryck av att vara inledningen till ett (i och för sig intressant) forskningsprojekt snarare än en fristående essä.

Den tredje avdelningen behandlar *utrikeshandel och handelspolitik*. I den första uppsatsen diskuterar *Lennart Petersson* den svenska utrikeshandelns utveckling 1871–1978. Han beskriver hur det svenska specialiseringsmönstret förändrats under olika perioder och visar hur vi i allt större utsträckning kommit att byta likartade produkter på världsmarknaden. Som förklaring till detta nämns att efterfrågan tenderar att bli allt mer differentierad även inom enskilda varugrupper vid stigande inkomst, och att produktionstekniken i många branscher uppvisar stordriftsfördelar. Dessa två faktorer tillsammans gör att ett litet land blir allt mer handelsberoende.

Göte Hansson beskriver i sin uppsats hur handelspolitiken förändrats under efterkrigstiden. Under femtio- och sextio-talen skedde en omfattande liberalisering, medan under 70-talet protektionistiska strömningar åter vunnit terräng. De nya restriktionerna har i stor utsträckning kommit att rikta sig mot industrialiserade länder i tredje världen, bl a därför att dessa har mindre möjligheter att vidta motåtgärder. Detta rimmar naturligtvis synnerligen illa med de målsättningar som sägs ligga till grund för vår biståndspolitik. De två uppsatserna i detta avsnitt har närmast lärobokskaraktär, dvs de beskriver klart och redigt viktiga skeenden utan att presentera några direkta nyheter.

I bokens fjärde del presenteras tre uppsatser om *svensk ekonomisk politik*. *Lennart Hjalmarssons* uppsats, "Fyra felslut om arbetslösheten", är den mest

genomarbetade av dessa. Han visar övertygande att vare sig energibrist, ökande konkurrens från industrialiserade u-länder eller datorisering är något hot mot sysselsättningen på lång sikt. Full sysselsättning kräver inte åtgärder på dessa områden utan vad som krävs är snarare att vårt kostnadsläge gentemot omvärlden är realistiskt och att arbetsmarknaden fungerar väl. Det i debatten ibland framförda förslaget om arbetsdelning har oklara effekter på sysselsättningen. Det blir lika svårt att hålla nere arbetslösheten när vi arbetar 30 timmar som nu när vi arbetar 40 timmar. Åtminstone inom LO verkar man vara väl medveten om detta.

Villy Bergström diskuterar investeringspolitik under efterkrigstiden och pekar på att det skett en förändring från politik inriktad på att förskjuta näringslivets investeringar i tiden till en politik inriktad på permanent stimulans av investeringarna. Under denna tid har näringslivets investeringar varit relativt okänsliga för ränteförändringar, medan de har varit mera känsliga för förändringar i kapacitetsutnyttjandet. Under de senaste åren har det dock varit svårt att stimulera efterfrågan på traditionellt keynesianskt manér och på så sätt få upp kapacitetsutnyttjandet på grund av inflations- och bytesbalansproblemen.

Bergström menar vidare att det är en inneboende motsättning hos kapitalismen att det är kapitalisterna som bestämmer över investeringarna, medan löntagarna i realiteten bestämmer hur stort sparandet kommer att bli i ekonomin. Problemet består i att löntagarna aldrig kan vara säkra på att ett ökat sparande som kommit till stånd tex genom låga lönekrav verkligen går till produktiva investeringar, medan kapitalisterna å sin sida inte kan vara säkra på att få behålla den framtida avkastningen av gjorda investeringar. Denna motsättning tenderar att hålla nere investeringarna på en alltför låg nivå.

Sverker Gustavson försöker definiera vad det innebär att bostadspolitik är "social". Han ser på aspekterna välfärd, ansvar och kostnader och menar att en

social bostadspolitik står i motsatsställning till en politik som är baserad på ett accepterande av den fria marknadens priser och ägandets dominans. För en ekonom ter det sig dock lite bakvänt att definiera en "social" politik enbart utifrån de uppställda målen för densamma. Man måste också ta hänsyn till faktiska effekter (även om de är oönskade och oplanerade). En politik som stör eller förstör prissystemet på bostadsmarknaden kan mycket väl få asociala konsekvenser. Jag argumenterar inte här för att marknaden alltid skall få fungera fritt. Jag tror dock inte man kan ta ställning till frågan om vilka ingrepp man bör göra på basis av en begreppsanalys.

I den femte delen av boken finns slutligen två i sammanhanget något udda uppsatser. I den första, "Bertrand Russel som politiker", sammanfattar *Gunnar Fredriksson* Russels självbiografi. I den andra, "Ansiktet i rutan", refererar *Her-*

bert Söderström ett antal studier av TV-mediet som visar (om jag förstod saken rätt) att en politiker som uppträder i TV inte skall se in i kameran.

Det är inte lätt att ge något sammanfattande omdöme om en antologi med så stor bredd som denna. Å ena sidan innehåller den flera uppsatser som är klart läsvärda. Å andra sidan är bidragen ganska olika till inriktning och svårighetsgrad. Det är därför svårt att se för vilken läsarkategori boken är avsedd. Den flitige läsaren kan dock lära sig mycket om i första hand svensk ekonomi och ekonomisk politik genom att läsa boken.

Om man, trots allt, skall försöka att hitta något som förenar författarna i boken kan det möjligen vara en tro på blandekonomin. Man vill bevara marknadsekonomin men inte ge upp möjligheterna att ingripa mot missförhållanden i densamma.

Arne Bigsten